

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-22>

УДК: 343.132.2

С. С. ТЕРЕЩУК

кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри кримінально-правових дисциплін

E-mail: serg.ter@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-4155>

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ЩОДО АРЕШТУ МАЙНА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Стаття присвячена висвітленню однієї із складніших та найсуворіших дій у кримінальному провадженні, а саме теоретично-практичних питань накладення арешту та значення учасників даної процесуальної дії під час її проведення. Проаналізовано чинне законодавство, котре регламентує накладення арешту, запропоновано внесення певних коректив у чинний КПК України. Наголошено на необхідності кримінально-процесуального уточнення суб'єктів, котрі мають право приймати участь під час розгляду кримінального провадження, відзначено, що застосування належної правової процедури сприятиме забезпеченню захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні

Короткий зміст основних результатів дослідження: Запропоновано шляхи вирішення процесуальних аспектів накладення арешту, а також процесуальні можливості щодо оскарження власником майна процесуальних дій сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, а також запропоновано можливість подання доказів сторони обвинувачення власником майна, у випадку накладення обтяжень стороною обвинувачення.

Висновки. Проаналізовано чинне законодавство, котре регламентує накладення арешту на майно у кримінальному провадженні, а також судову практику з даних з питань накладення арешту на майно особи, запропоновано шляхи удосконалення чинного законодавства України щодо можливості власника майна, на яке було накладено арешт реалізовувати свої права передбачені Конституцією України під час досудового розслідування

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кримінальне провадження, обшук, арешт, слідчо (розшукові) дії, суддя, слідчий суддя, , слідчий, детектив, прокурор, адвокат, досудове розслідування, КПК України, Конституція України, адвокат, сторона обвинувачення, слідчий суддя, суд, ухвала суду, права і свободи людини.

Як цитувати: Терещук С.С., Процесуальні аспекти оскарження рішень щодо арешту майна на стадії досудового розслідування *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право»*. 2023. Вип. 35. С. 193-197. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-22>

In cites: Tereshchuk S.S. (2023). Procedural aspects of appeals against decisions on seizure of property at the stage of pre-trial investigation. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (35), P. 193-197. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-22> (in Ukrainian).

Вступ. КПК України є досить прогресивним актом законодавства і містить чимало норм, які мають на меті сприяти змагальності сторін у кримінальному процесі та реальному, захисту прав і законних інтересів його учасників.

Але не у всіх випадках процесуальне визначення «сторони рівні у своїх можливостях надавати докази» відповідає дійсності.

Однією із найрозповсюдженіших слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні є обшук, після проведення обшуку сторона обвинувачення на протязі 24 годин повинна накласти арешт на майно

вилучене під час обшуку, також виникають непоодинокі випадки ініціювання накладення арешту на майно в рамках ст. 170 КПК України, коли сторона обвинувачення ініціює позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальні конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Пріоритетним завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Непоодинокі випадки вилучення стороною обвинувачення майна, котре відношення до кримінального провадження або взагалі немає або має лише опосередковане. У подальшому тягар доведення відсутності доказового значення

Вивченням даного питання займалися багато правників: А.Р., Туманянц О.В. Салманова, С.М. Гусаров, О.О. Юхно, С.Є. Абламський, В.І. Фаринник, О.Г. Шило але на теперішній час дане питання лишається досі відкритим.

Метою даної статті є висвітлення кримінально-процесуальних аспектів оскарження арешту власником майна, запропонувати шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Згідно з положенням ст. 64/2 КПК України третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особи. Третя особа, щодо майна якої і вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду клопотання про арешт майна. 3-я особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, має права та обов'язки, передбачених цим кодексом для підозрюваного обвинуваченого, в частині, що стосується арешту майна. 3-я особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, повідомляється про прийняття процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримують їх копію випадку та в порядку, встановлених КПУ України

Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України учасники кримінального провадження сторони - кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, у тому числі викривач, свідок та його адвокат, понятий, засталодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації,

секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Таким чином працівники правоохоронних органів реалізують свої повноваження щодо всебічного повного та об'єктивного розслідування кримінального провадження та періодично зловживають процесуальними правами, шляхом накладення арешту навіть на ті речі, котрій можуть і не знадобиться час досудового розслідування, а для володільця майна такі речі є життєво необхідними наприклад документи котрій підтверджують право власності або комп'ютерна техніка без котрої неможливо працювати підприємцям.

Через те що КПК України передбачає захист прав особи яка є власником майна вилученого під час кримінального провадження лише тоді коли стосовно цього майна є клопотання про арешт, у тому випадку коли арешт вже накладено є можливість оскаржити до суду апеляційної інстанції ухвалу слідчого судді про накладення арешту. Подаючи клопотання про закриття провадження або інші клопотання У більшості випадків сторона обвинувачення відмовляє тому що вважає, що подавати клопотання може лише сторона кримінального провадження якою володілець майна не є. Тому на наш погляд володілець того майна, яке є предметом кримінального провадження або фігурує кримінальному провадженні процесуально обмежений у можливостях захисту своєї власності, а також інших правах прав передбачених основним законом.

Відповідно до Постанови Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №5 від 03 червня 2016 року «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна», а саме частиною 3 пункту 1 зазначено, що за наявності кримінального провадження власник чи інший володілець майна може звернутися до суду за захистом свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності у загальному порядку. Після підтвердження цього права зазначена особа, як і титульний власник майна, у тому числі й особа, яка не є учасником кримінального провадження, має право на звернення з клопотанням про скасування арешту та вирішення інших питань, які безпосередньо стосуються її прав, обов'язків чи законних інтересів, у порядку, передбаченому статтями 174, 539 Кримінального процесуального кодексу

України до суду, що наклав арешт чи ухвалив вирок.

Згідно з п. 7 ч. 2ст. 131 КПК України, арешт майна є одним із заходів забезпечення кримінального провадження. У відповідності до п. 1 ч. 3ст. 132 КПК України, застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Беручи до уваги статтю першу протоколу №1 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, де зазначено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Статтею 41 Конституції України, передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право власності є непорушним.

У відповідності до усталеної практики Європейського Суду з прав людини, в справі «Спорронг і Лоннрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 р., для з'ясування наявності порушення цього положення ЄСПЛ має встановити, чи було забезпечено справедливу рівновагу між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту основних прав людини. Забезпечення такої рівноваги є невід'ємним принципом всієї Конвенції, що відбито в структурі ст. 1 Протоколу №1 Європейської конвенції з прав людини.

У більшості випадків сторона обвинувачення посилається на те, що певна річ або майно є речовим доказом, тому на нього треба накласти арешт.

Під час судового розгляду встановлено недостатність одного лише посилання слідчого на те, що майно є речовим доказом по даній справі, а тому таке майно підлягає арешту.

Європейський суд з прав людини неодноразово у своїх рішеннях в тому числі щодо України констатував, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, повинно тлумачитися у

світлі Преамбули Конвенції, відповідна частина якої проголошує верховенство права спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності рішення, згідно з яким жодна із сторін не має права домагатися перегляду остаточного і обов'язкового рішення лише з метою повторного слухання справи і постановлення нового рішення. Відхід від цього принципу можливий лише коли він зумовлений особливими і непереборними обставинами (див. п. 46 рішення у справі «Устименко проти України», п.п. 51,52 рішення у справі «Рябих проти Росії», п. 31 рішення у справі «Марушин проти Росії», п. 61 рішення у справі "Брумареску проти Румунії").

Головним завданням статті першої Першого протоколу до конвенції є запобігання свавільному захопленню власності, конфіскації, експропріації та інших порушень безперешкодного користування своїм майном. Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав на необхідність дотримання справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю дотримання фундаментальних прав окремої людини (рішення у справах *Spreng and Lonroth v Sweden* від 23.09.82, «новоселецький проти України» від 11.03.2003, «Федоренко проти України» від 1.06.2006).

Згідно до ст. 94 КПК України «1. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили».

Як вбачається з вищенаведеної норми, все зовсім не так безнадійно, адже закон чітко і недвозначно вказує на те, що оцінка доказів - це обов'язкова процесуальна діяльність, яку зобов'язані здійснювати всі без винятку суб'єкти кримінального процесу, які уповноважені приймати у кримінальному провадженні процесуальні рішення. Тобто, слідчий, прокурор і слідчий суддя, приймаючи певне процесуальне рішення, що впливає на права, обов'язки або процесуальний статус

осіб чи їх майна, в обов'язковому порядку повинні оцінити ті докази, які є у їхньому розпорядженні, та лише за наслідком такої оцінки, керуючись внутрішнім переконанням, приймати процесуальне рішення, яке і буде посправжньому законним. А власники майна не мають можливість подати докази стосовно свого майна на етапі досудового розслідування у кримінальному провадженні, тобто мають, але коли коли розглядеться питання про арешт майна.

Відповідно до положень статті 64 – 2 КПК України, третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особи.

Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна.

Висновок. Чинний КПК України передбачає можливість захисту прав і свобод власника майна лише під час судового розгляду слідчим суддею або на стадії підготовчого судового засідання, та подачі клопотань стосовно цього майна стороні обвинувачення але подавати докази котрі спростовували або будь-яким іншим чином заперечували відношення певного об'єкту до скоєного кримінального правопорушення не передбачено, оскільки подавати докази на стадії досудового розслідування можуть лише сторони кримінального провадження.

Вважаємо за необхідно доповнити положення ст. 170 КПК України: «Володільці майна можуть подавати докази, котрі спростовували відношення їх майна до події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. КПК України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Tet>
2. Про судову практику в справах про зняття арешту з майна. Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. 03.06.2016 № 5 .URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-16#Text>
3. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text
4. Конституція України від 28.06.1996 р. станом на 22 січня 2018 р. Харків : Право, 2018. 76 с.
5. Європейський суд з прав людини. Справа «Спорронг і Лоннрот проти Швеції (Case of Sporrang and Lonnoth v. Sweden) URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text
6. Європейський суд з прав людини. Справа «Устименко проти України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b27#Text

Стаття надійшла до редакції 08.04.2023

Стаття рекомендована до друку 24.05.2023

S.S. TERESHCHUK

PhD (Law), senior lecture in the
Department of Criminal Law

E-mail: serg.ter@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7263-4155>

V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody Square, 4

PROCEDURAL ASPECTS OF APPEALS AGAINST DECISIONS ON SEIZURE OF PROPERTY AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

ANNOTATION. *Introduction.* The article is devoted to the coverage of one of the most complex and severe actions in criminal proceedings, namely, the theoretical and practical issues of imposing an arrest and the importance of the participants in this procedural action during its implementation, the current legislation regulating the imposition of an arrest is analyzed, certain corrections are proposed in the current Code of Criminal Procedure of Ukraine. The need for criminal procedural clarification of the subjects who have the right to participate during the consideration of criminal proceedings was emphasized, it was noted that the application of the proper legal procedure will contribute to the protection of human rights and freedoms in criminal proceedings

Summary of the main results of the study. Proposed several ways to solve the procedural aspects of the seizure, as well as procedural opportunities for the property owner to challenge the procedural actions of the prosecution in criminal proceedings, as well as the possibility of presenting evidence to the prosecution by the property owner, in case of imposition of burdens by the prosecution.

Conclusions. The current legislation, which regulates the seizure of property in criminal proceedings, as well as judicial practice based on the data on the seizure of a person's property, is analyzed, and ways of improving the current legislation of Ukraine regarding the ability of the owner of the seized property to exercise his rights provided for by the Constitution of Ukraine are proposed. during the pre-trial investigation.

KEYWORDS: *criminal proceedings, search, arrest, investigative (search) actions, judge, investigating judge, investigator, detective, prosecutor, lawyer, pre-trial investigation, Criminal Procedure Code of Ukraine, Constitution of Ukraine, lawyer, prosecution, investigating judge, court, decision court, human rights and freedom.*

REFERENCES

1. Communist Party of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (in Ukrainian)
2. On judicial practice in cases of removal of seizure from property. Resolution of the Plenum of the Higher Specialized Court of Ukraine on consideration of civil and criminal cases. 03.06.2016 No. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-16#Text>. (in Ukrainian)
3. Protocol to the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text. (in Ukrainian)
4. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 as of January 22, 2018. Kharkiv: Pravo, 2018. 76 p. (in Ukrainian)
5. European Court of Human Rights. Case of Sporong and Lonroth v. Sweden (Case of Sporong and Lonroth v. Sweden) URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text. (in Ukrainian)
6. European Court of Human Rights. The case "Ustymenko v. Ukraine". URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b27#Text. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 08.04.2023

The article is recommended for printing 24.05.2023